

Két emlék Juhász Gyuláról

I.

Pesti írók a nagybeteg költőnél

1917. február 11-ét irtunk. Ünnepnapja volt Szegednek. Hárcm országosan ismert fiatal pesti író látogatott el Szegedre, hogy személyesen is bemutatkozzék a város irodalomkedvelő közönségének. A személyes előadás varázsával akarták művészi alkotásaikat megszerettetni a közönséggel: Barta Lajos, Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső. Hát Juhász Gyula miért nem lépett fel velük? Hiszen kora azonos az övékkel, írói hírnév tekintetében egy rangban, egy színvonalon volt velük és még hozzá jó barátságban mindhármukkal. Azonfelül Juhász Gyula itt lakott Szegeden, tehát felléphetett volna velük!

A rendezőség részéről is megnyilvánult ez a kívánság, azonban Juhász Gyula már egy hónap óta nagybetegen feküdt Ipar utcai lakásán. A melan-kólia, mely életében később is többször meglátogatta, most csapott le rá először súlyosabb formában. Ezért kellett a matinét nélküle megtartani.

A fiatal pesti írókat nem a Dugonics Társaság, Szeged akkori egyetlen irodalmi társasága hívta meg. Ennek a konzervatív társaságnak ők túlságosan fiatalok voltak. A hivatalos irodalom még nem fogadta be őket. Juhász Gyulával együtt mind a négyen a század elején újjászületett magyar irodalomnak ahhoz a csoportjához tartoztak, amelynek élén a sok vihart látott, sok harcot végigharcolt Ady Endre állott: a Nyugat köréhez. Szerencsére az akkori szegedi sajtó haladóbb szellemet képviselt, és már megérkezésük előtt ráirányította a közfigyelmet a nem mindennapi eseményre. A bemutatózó matiné iránt szokatlanul nagy érdeklődés nyilvánult meg. A napilapok szinte naponta hoztak beharangozó cikkeket. A Szegedi Újság pedig, Lugosi Döme lapja, az egyetlen irodalmi, színházi és művészeti hetilap február 4-i számában Barta Lajos és Kosztolányi Dezső sikerült fényképét is közölte mindhárom író munkásságának részletes ismertetése kíséretében. Karinthy fényképét csak azért nem közölte, mert nem tudta idejében megszerezni. E hiány pótlásaként a Délmagyarország a matiné napján Kosztolányinak Karinthyról írt pompás cikkét közölte.

Maga a matiné február 11-én, vasárnap délelőtt a legnagyobb siker jegyében zajlott le. A 13-án megjelenő napilapok nagy cikkekben méltatták a nagyjelentőségű eseményt. Nem mindennapi jelenség, hogy három ilyen kiváló íróval egyszerre, egy dobogón ismerkedhessék meg a közönség. Az idén Kossuth-díjjal kitüntetett Barta Lajos országosan ismert novellaíró volt már akkor is; Szerelem és Zsuzsi c. darabjait az egész országban játszották. Kosztolányi Dezső a modern költészet és műfordítás mestere és Karinthy Frigyes a mély filozófiájú, de kifelé csak humoros és satírikus vonásait mutató író egymás után lépett a dobogóra és bőségesen nyújtotta a hálás és megértő közönségnek lelke kiapadhatatlan kincseit. Sikerük tiszta, meleg és intim volt. Mennyire emelte volna a sikert, ha Juhász Gyula is megjelenhetett volna velük együtt a dobogón!

A közönség szeretete és érdeklődése egyébként is megnyilvánult a fiatal pesti írók iránt mindenütt, ahol csak megjelentek. A délutánt a Kass-szállóban (a mai Hungária) töltötték. Ott is voltak elszállásolva. Hol a szálloda halljában vették őket körül, hol a kávéházban fordult feléjük a közfigyelem. Különösen Karinthy alakja vonzotta a kíváncsiskodókat. Tréfáit szívesen folytatta a ká-

véházban is. Nemcsak szavakkal tudta karikírozni az írókat, kitűnően forgatta a rajzoló ceruzát is. A kávéházi asztalnál írotársairól készített torzképeket. Barta Lajost, Kosztolányit, az újságírókat, Ocskay Kornélt, a tenoristát, aki velük együtt szerepelt a matinén, rajzolgatta és az őt körülvevő közönség köréből is többnek elkészítette karikatúráját, azokét, akiknek arca alkalmasnak mutatkozott számára. Talán még ma is vannak, akik becses ereklyeként őrzik ezeket a karikatúrákat. A Szeged és Vidéke február 13-i száma tréfás riportot is közölt Karinthy izgatott címen kávéházi tréfáiról.

Juhász Gyula képét nem rajzolhatta meg Karinthy. De a beteg költő iránti barátságuknak és szeretetüknek állandó érdeklődésükkel adtak kifejezést a pesti írók. Ha már nem léphettek fel vele együtt, legalább látni szerették volna és beszélgetni vele. A matiné után tehát felkerekedtek, hogy a siker koszorújából néhány levelet nagybeteg költőtársuknak is juttassanak.

Bekopogtattunk az Ipar utcai földszinti lakás ajtaján. Nemsokára megjelent az ajtóban egy feketeruhás, szomorú nézésű asszony: a költő édesanyja. Megmondtuk, kik vagyunk és előadtuk jövetelünk célját. A költő anyja meghatóan köszönte meg a figyelmet. Pillanatig tartó mosolyán ott tükröződött, hogy mennyire örül a látogatásnak. Aztán újra elborult az arca. Sajnálattal közölte, hogy Gyuluska beteg, nem fogadhat látogatókat, bármennyire is boldoggá tenné őt költőtársainak látogatása. Majd intett, hogy mégis megkérdi Gyulát. Kis várakozás után újra nyílik az ajtó és édesanyja kíséretében megjelenik a lépcsőn a beteg költő. Arca csüggedt volt. Máskor tűzben égő, most megtört fekete szemével bágyadtan nézte, nézte barátait szótlanul. Ajka sem nyílt ki mosolygásra.

*»Mert rabja voltam egykor gyilkos mélabúnak
És ültem mélyén a fekete kútnak
És hallgattam, amint sorsom varja károg.«
(Egy virágért)*

Barátai szólították:

— Nézd Gyula, eljöttünk, hogy beszéljünk veled, megtudjuk, mi a bajod, meghallgassuk kívánságaidat.

Különösen Kosztolányi járt elől a babusgatásban. Átölelte a költő vállát:

— Gyuluskám, mondd, mi bajod, mi a kívánságod. Azért jöttünk, hogy segítsünk rajtad, irányítsuk gyógyulásodat. Mindent megszerzünk, amire szükséged van. Azt szeretnők, ha újra írál; újra írál gyönyörű verseket, amelyeket nehezen nélkülöz irodalmunk.

Gyulának megremegett az ajka, de nem tudott válaszolni. Némán állt, ám lelkében mégis megmozdult valami. Nagy, sötét két szemében csillogó könyvek jelentek meg és bőségesen peregtek fekete szakállára. A beszélgetés még folytatódott, de kérdéseinkre csak a költő édesanyja válaszolt. Majd fájdalommal búcsúztunk. A beteg költő visszavonult édesanyjával, mi pedig csendben, szótlanul ballagtunk a Tisza partján a Kass felé.

Egy műfordítás története

Juhász Gyula nem volt műfordító. Nem végzett rendszeres műfordítási munkát, nem volt műfordítói programja. Fiatalkorában, egyetemi éve alatt, szárnypróbálgatásai első idejében, 1905—1910 között, tollának csiszolgatása, a költői kifejezés és versforma gyakorlása céljából gyakrabban kísérletezett műfordítással, különösen akkor, ha olvasmányai között egy-egy idegen költő megfogta a lelkét, olyan érzelmeket és gondolatokat énekelt meg, amelyek mintha az ő lelkéből keltek volna szárnyra. Költőtársai és barátai, a Nyugat első nemzedékének egy része, már jól ismert műfordítók voltak, és a fordítás művészetét programszerűen végezték. Babits Mihály remekbekészült Dante-fordításán és Shakespeare-fordításain kívül több kötetnyi fordított külföldi költőktől. Kosztolányi Dezső és Tóth Árpád műfordításai is köteteket tesznek ki. Juhász Gyula is szívesen gyönyörködött „idegen kertek” virágaiban, de átültetésükre csak ritkán kapott kedvet. Legfeljebb akkor, ha lelkének talaja alkalmas volt befogadásukra. Az ő fordításaiból vékony kis kötetnyit lehetne csak összeállítani. Egyszóval Juhász Gyula „csak” alkalmi műfordító volt. Ha szükség volt rá, szívességből vállalkozott egy-egy lírai vers fordítására, főképp akkor, ha rokonhúrok pengését vélte hallani benne. Ilyenkor viszont, mint minden fajta írói munkában, itt is tökéletest alkotott.

Ezek között van a XVI. századi francia költő, Joachim Du Bellay egy szonettjének fordítása: a Honvágó. Hogy jutott Juhász Gyula ehhez XVI. századi kiváló francia költőhöz? Igaz, ismert nevű költő volt Ronsardnak ez a fiatalon elhunyt kortársa és barátja. Ő volt az, aki a szonettformát meghonosította Franciaországban. Tehát találkozhatott volna vele Juhász Gyula olvasmányai között, ráakadhatott volna az „idegen kertekben”. Mégis, ebben az esetben a véletlen hozta össze vele.

Az első világháború után Szeged francia megszállás alá került. A francia hadsereg humanista szellemű katonái, tisztjei megpróbálkoztak közeledni Szeged lakosságához. Szerettek volna valamelyes társadalmi és kulturális érintkezést létrehozni. Francia nyelvtanfolyamokat szerveztek, koncerteket tartottak, vetítettképes előadásokat rendeztek. Fő törekvésük volt, hogy hazájuk földrajzát, történelmét, művészetét és irodalmát megismertessék a szegedi közönséggel. Mivel a franciául értők és beszélők száma igen kicsiny volt, az előadásokat tolmácsolni kellett. 1919. augusztus 14-én Videcoq kapitány tartott előadást a Korzó-moziban Franciaország középkori építészetéről és a Loire-menti kastélyokról. Az előadás tolmácsolására engem kértek fel. Előtte néhány nappal előzetes megegyezés alapján Videcoq százados felkeresett lakásomon, hogy előadásának szövegét együttesen átnézzük. Mikor a Loire-menti kastélyokról szóló szövegben Anjou-ról (régii francia tartomány) emlékezett meg, így szólt hozzám:

— Szükségem volna itt egy XVI. századi francia versre, melynek szövegére ebben a pillanatban nem emlékszem pontosan, de amelyet itt Szegeden sajnos, bizonyosan nem fogok megtalálni.

— Melyik verset keresi? — kérdeztem.

— Du Bellay egy versét, válaszolta.

Hirtelen eszembe jutott, miről lehet szó. Felállok, odamegyek könyvszekrényemhez és előveszem Darmesteter—Hatzfeld: *Le Seizième Siècle en France* két-kötetes könyvét. A második kötetet, a szemelvények (Morceaux choisis) kötetét felütöm a 215. lapon található szonettnél:

— Voilà!

A kapitány meglepetésében szinte visszarogyott a székre, majd felderült az arca örömeiben:

— Ha minden vágyam ilyen gyorsan teljesülne!

Boldogan szavalta a verset a franciák erősen hangsúlyozó, patétikus modorában.

— A verset természetesen magyarul is be fogjuk mutatni — mondta — persze prózai fordításban.

Nekem eszembe jutott, hogy elviszem Juhász Gyulához és megkérem, fordítsa le. Ő nem szokta az ilyen kérést megtagadni. Még aznap átadtam neki a verset, s másnap délelőtt már hozta is a kész szonettet. Az előadás napján, augusztus 14-én közre is adta a *Délmagyarországban*. Így született meg ez a fordítás.

Másnap, augusztus 15-én a *Délmagyarország* beszámolót hozott az előadásról, *Francia előadás a Korzó-moziban* címmel, és a fordításról is megemlékezett a következőképpen: „Az értékes és élvezetes előadást Vág Sándor tolmácsolta, bemutatva Joachim Du Bellay szép szonettjét Juhász Gyula fordításában.”

A gyönyörű szonettet később többen is lefordították.

VÁG SÁNDOR